

IRENA ROLSKA

WOKÓŁ ZESPOŁU KOŚCIELNO-KLASZTORNEGO I FUNDACJI SS. WIZYTEK W LUBLINIE (1730–1752)

Abstrakt. W 1723 roku w Krakowie podjęto decyzję o powołaniu nowego domu Zakonu Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny (wizytki), który w tym samym roku został erygowany w Lublinie. Fundatorami zespołu klasztornego byli Dorota z Tarłów oraz jej mąż, Stanisław Chomentowski, Jan Sebastian Szembek wraz z żoną Ewą z Leszczyńskich. Pierwszymi przełożonymi klasztoru wizytek w Lublinie były siostry Doroty z Tarłów. Budowa kompleksu kościoła i klasztoru trwała w latach 1730–1752. Projekt zespołu, zmodyfikowany przez nieznanego architekta, opierał się na francuskim wzorcu zawartym w „Coutûmier”. Budowę jednonawowego kościoła rozpoczęto w 1748 roku. Kościół konsekrował w 1752 roku biskup chełmski Józef Eustachy Szembek. W XIX wieku kompleks klasztorny wizytek poddano przebudowie na cele wojskowe, a kościół przekształcono w cerkiew prawosławną. Przemiany te wpłynęły na znaczne przekształcenie architektury budowli oraz zniszczenie jej wystroju i wyposażenia. W 1882 roku wizytki ostatecznie opuściły Lublin.

Słowa kluczowe: wizytki; Lublin; Jan Sebastian Szembek; Ewa Szembek; Stanisław Chomentowski; Dorota Chomentowska; Jan Eustachy Szembek; Jan Tarło; Tarłowie

ON THE CHURCH-AND-MONASTERY COMPLEX AND THE FOUNDING OF THE SISTERS OF THE VISITATION IN LUBLIN (1730–1752)

Abstract. In 1723, a decision was made in Kraków to erect a new house of the Order of the Visitation of the Blessed Virgin Mary (the Visitation Sisters), which was established in Lublin. The founders of the convent complex were Dorota Tarło and her husband, Stanisław Chomentowski, as well as Jan Sebastian Szembek and his wife, Ewa Leszczyńska. The first superiors of the Visitation convent in Lublin were sisters of Dorota Tarło. Construction of the church and convent complex took place between 1730 and 1752. The design of the complex, modified by an unknown architect, was based

Dr hab. IRENA ROLSKA, prof. KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Nauk o Sztuce; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: irena.rolska@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7360-9536>.

on a French model described in the *Coutûmier*. Construction of the single-nave church began in 1748. The church was consecrated in 1752 by Józef Eustachy Szembek, Bishop of Chełm. In the nineteenth century, the Visitation convent complex was converted for military purposes, while the church was transformed into an Orthodox church. These transformations resulted in substantial alterations to the building's architecture and the destruction of its original interior decoration and furnishings. In 1882, the Visitation Sisters left Lublin.

Keywords: Visitandines; Lublin; Jan Sebastian Szembek; Ewa Szembek; Stanisław Chomentowski; Dorota Chomentowska; Jan Eustachy Szembek; Jan Tarło; the Tarło family

W samym centrum Lublina mieści się siedziba Centrum Kultury, zajmująca rozległy gmach dawnego kościoła i klasztoru sióstr Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, powszechnie nazywanego wizytkami. Osiemnastowieczny zespół kościoła i klasztoru, wielokrotnie przekształcany na przestrzeni lat, zatracił swój pierwotny, sakralny charakter. Tym bardziej warto więc powrócić do czasu jego powstania, aby lepiej zrozumieć i pogłębić jego historię i znaczenie ¹.

W 1651 roku królowa Ludwika Maria Gonzaga zaprosiła do Warszawy trzy założone we Francji wspólnoty zakonne: Zgromadzenie Księży Misjonarzy św. Wincentego à Paulo, Zakon Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny (przybyły do Warszawy w 1654 roku) oraz Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo (obecne od roku 1652).

Zakon Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny został założony w 1610 roku przez biskupa genewskiego Franciszka Salezego (1567–1622). Pierwszy klasztor powstał w Annecy z inicjatywy Salezego i późniejszej świętej, Joanny Franciszki Frémyot de Chantal (1572–1641). Pierwotnym celem zgromadzenia było niesienie pomocy ubogim, chorym i znajdującym się w trudnej sytuacji kobietom. W 1618 roku papież Paweł V przekształcił kongregację w zakon klauzurowy, podporządkowując go regule św. Augustyna oraz zatwierdzając konstytucje opracowane przez Franciszka Salezego. Po śmierci założyciela zakonu duchową opiekę nad zgromadzeniem sprawował św. Wincenty à Paulo².

Zgodnie z obowiązującą regułą wizytki należały do zakonów kontemplacyjnych, jednak reprezentowały nowy typ życia zakonnego, łączący elementy kontemplacji

¹ W latach 80. XX wieku ukazał się niezwykle cenny artykuł Karola Majewskiego „Kościoł i klasztor PP Wizyttek w Lublinie”, w: *W kręgu badań nad sztuką polską. Studia z historii sztuki i kultury*, red. Karol Majewski (Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1983), 59–76.

² Aleksander Fajęcki, „Wizytki w Polsce”, w: *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 41–42 (Poznań: Księgarnia św. Wojciecha, 1914), 350–351.

z działalnością o charakterze dobroczynnym. W strukturze wspólnoty wyróżniano siostry chórowe oraz siostry służebne, które podejmowały zewnętrzną działalność opiekuńczą³.

Warszawskie wizytki zostały zobowiązane przez królową Ludwikę Marię Gonzagę do prowadzenia – obok działalności charytatywnej – także działalności edukacyjnej. Siostry miały organizować szkołę dla dziewcząt zarówno z rodzin zamożnych, zwłaszcza magnackich, których wiana wspierały utrzymanie zakonu, jak i udzielać pomocy uczennicom uboższym. Szkoła dla panien funkcjonowała w obrębie klauzurowego klasztoru, w specjalnie wydzielonych pomieszczeniach. Siostry chórowe, nowicjuszeki przygotowujące się do złożenia ślubów, pensjonariuszki oraz siostry służebne zajmowały odrębne części budynku, zgodnie z obowiązującymi zasadami życia zakonnego⁴.

W Polsce do promotorów zgromadzeń zakonnych, w tym francuskich, należały rody Szembeków i Tarłów. Ich przedstawiciele nie tylko byli członkami zakonów misjonarzy i wizytek, lecz także zajmowali ważne miejsca w hierarchii zakonnej. W zakonie warszawskich wizytek z rodu Tarłów pochodziły siostry Katarzyna Teresa i Katarzyna Helena⁵. W grudniu 1681 roku Katarzyna Teresa Tarłówna wyruszyła z Warszawy wraz z grupą zakonnic do nowej fundacji zakonu do Krakowa. Fundatorem krakowskiego kościoła i klasztoru wizytek, a jednocześnie ojcem duchownym zakonnic był biskup krakowski Jan Małachowski⁶.

Zgodnie z zasadami wprowadzonymi przez Franciszka Salezego z klasztoru krakowskiego powinna była wypłynąć inicjatywa powstania kolejnego zakonu wizytek. 8 czerwca 1723 roku w Krakowie miało miejsce powołanie nowej fundacji wizytek – w Lublinie. Należy przypuszczać, że staranie o sprowadzenie wizytek do Lublina wypłynęło ze strony Tarłów – wojewody lubelskiego Jana Tarły (1684–1750) oraz podkanclerzanki koronnej Doroty z Tarłów⁷ i jej męża Stanisława Chomentowskiego (v. Chomętowski) (1673–1728), wojewody mazowieckiego i hetmana polnego koronnego

³ Fajęcki, „Wizytki w Polsce”, 350–351

⁴ Program nauczania obejmował kształcenie w zakresie czytania i pisania w języku francuskim oraz polskim, a także edukację religijną, śpiew, muzykę oraz zajęcia z zakresu prac ręcznych. Pensjonariuszki wychowywane były pod kątem ich pochodzenia społecznego. Por. Bożena Fabiani, „Warszawska pensja panien wizytek w latach 1655–1680”, w: *Warszawa XVI–XVII wieku*, red. Alina Wawrzyńczyk i Andrzej Sołtan, seria: Studia Warszawskie, t. 24, nr 2 (Warszawa: PWN, 1977), 174–176; Stanisław Litak, „Francuski nurt w wychowaniu i szkolnictwie w Polsce w XVII i XVIII wieku”, w: *Ecclesia Posnaniensis Opuscula Mariano Banaszak Septuagenario Dedicata* (Poznań: UAM WT, 1998), 145–146.

⁵ Małgorzata Borkowska, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 2: *Polska Centralna i Południowa* (Warszawa: DiG, 2005), 316.

⁶ Kościół krakowski budowany w latach 1682–1695 zaprojektował Giovanni Solari.

⁷ Dorota Tarłówna była córką Karola Tarły (zm. 1702), kanclerza wielkiego koronnego. Por. Kacper Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 9 (Lipsk: Breitkopf i Haertel, 1842), 21.

(il. 1)⁸. Siostry Doroty Chomentowskiej – Anna, Angela i Magdalena – były wizytkami krakowskimi⁹.

Do realizacji tak dużego przedsięwzięcia, jakim miała być lubelska fundacja, potrzebne były znaczne fundusze i majątni współfundatorzy. Głównymi donatorami kościoła i klasztoru wizytek w Lublinie zostali Jan Sebastian Szembek (zm. 1731), kanclerz wielki koronny (il. 2), i jego żona wojewodzianka kaliska Ewa z Leszczyńskich (1701–1762). Szembekowie byli niezwykle pobożnymi ludźmi, którzy przeznaczali ogromne fundusze na budowle sakralne. Na przełomie 1716 i 1717 roku rozpoczęła się budowa z fundacji Jana Szembeka kościoła i klasztoru karmelitanek bosych w Krakowie¹⁰. W tym czasie Szembek poślubił Ewę z Leszczyńskich, która wspierała działania fundacyjne swego męża i była obecna przy poświęceniu kamienia węgielnego pod nowy kościół przy Wesołej. Anna Rupniewska, ciotka Jana Szembeka i przełożona krakowskiego karmelu, pisała w swoim dzienniku o kanclerzu: „jest wielkiej pobożności, i bogobojności”. Scharakteryzowała również Ewę Leszczyńską:

Nie godzi się zapominać wielkiej pobożności [...] Fundatorki naszej i miłości Jej przeciwko Zakonowi naszemu, która niewymowną ma pociechę z tej fundacji [...]. Jest wielce duchowna i mimo lat młodych [...], ale dojrzałego wieku rozsądek i powagę przechodząca, w rozmowie miła, od publiki, bankietów i inszych zabaw światowych daleka, świętą Matkę naszą [św. Teresa z Avila – I.R.] dziwnie kochająca i jej księgi bardzo rada czyta¹¹.

Szembekowie dostąpili wielkiego zaszczytu udziału w uroczystościach pierwszej w Polsce koronacji koronami papieskimi obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej 8 września 1717 roku. Korony na cudowny obraz ofiarował papież Klemens XI. Jan Szembek, wówczas podkanclerzy koronny, przywiózł z Rzymu złote korony papieskie na obraz jasnogórski. Przekazał dekret upoważniający biskupa chełmskiego Krzysztofa

⁸ Zasługi dla kościoła na Jasnej Górze miał również Stanisław Chomentowski (Chomętowski), do którego fundował ołtarz główny. Był też wojewoda hojnym dla kościoła i kolegium jezuitów Samborze. Por. Kacper Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 3 (Lipsk: Breitkopf i Haertel, 1839), 21.

⁹ Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 3, 21.

¹⁰ Projekt kościoła i klasztoru miał powstać w Warszawie, a do budowy wyznaczono murarza Włocha z pomocnikami z Niemiec, ale według relacji ksieni Anny Rupniewskiej „ledwie co zaczawszy, tak długo byli molestowani przez tutejszych krakowskich mularzy, aż musieli ustąpić”. Prace przy klasztorze trwały do 1730 roku. „Zaczynamy fabrykę”, Karmelitanki Bose. Kraków-Wesoła, dostęp 20.10.2025, <https://karmelitankibose.krakow.pl/cz-7-13-zaczynamy-fabryke>.

¹¹ „Zaczynamy fabrykę”.

Szembeka¹² do dokonania aktu koronacji oraz obowiązujący *modus coronandi Sacram Imaginem*. Podczas uroczystości na Jasnej Górze korony niosła Ewa Szembekowa¹³.

W 1728 roku małżeństwo Szembeków fundowało nowy kościół w swoich dobrach w Babicach (ob. Babice Stare). Do tego przedsięwzięcia zatrudnili architekta Carlo Antonio Baya¹⁴. Kościół został ukończony po śmierci kanclerza przez Ewę Szembek w 1754 roku¹⁵. W Łomży w 1732 roku Jan Szembek, kanclerz wielki koronny i starosta łomżyński, podejmuje fundację kolegium jezuickiego. Podobnie jak kościoła w Babicach, budowę kolegium ukończy w 1754 roku Ewa z Leszczyńskich Szembekowa, przez Kacpra Niesieckiego nazwana „Kolegii naszego Łomżyńskiego osobiwa Dobrodziejka”¹⁶.

Kacper Niesiecki pisał o kanclerzu Szembeku i jego fundacjach sakralnych: „senator godny, i o wiarę prawowierną gorliwy”, przeznaczał wielkie majątności „z uszczerbkiem fortuny”. Zaś o Ewie Szembekowej – „pobożności wielkiej i przykładowego wszystkim życia, fundatorka panien Karmelitanek Bosych przy Krakowie na przedmieściu, i panien a Visitatione B. M. Virg. w Lublinie”¹⁷.

Wielkie zasługi Szembeków na rzecz fundacji sakralnych były zapewne podstawą do współfinansowania kościoła i klasztoru wizytek w Lublinie. Nowa fundacja wizytek w Lublinie została zaakceptowana przez króla Augusta II i biskupa krakowskiego, Felicjana Konstantego Szaniawskiego¹⁸. 14 czerwca 1723 roku z Krakowa wyruszyły do Lublina zakonnice z przełożoną Marią Anielą Tarłówną, siostrą Doroty Chomentowskiej. Siostry zakonne przybyły do Lublina witane przez archidiakona i oficjała lubelskiego ks. Michała Delamars. Klasztoru w Lublinie jeszcze nie było, ale zgodnie z porządkiem zakonnym siostry otrzymały prowizoryczną siedzibę w pałacu wojewody lubelskiego

¹² Braćmi Jana Sebastiana Szembeka byli prymasi: Stanisław Szembek i Krzysztof Antoni Szembek, biskupi: Krzysztof Jan Szembek i Michał Szembek.

¹³ Janusz Zbudniewek, „Geneza i okoliczności koronacji obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej”, *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura* 17 (2018): 26, 28–29.

¹⁴ W 1729 roku tenże architekt wykonał projekty ołtarzy fundacji Jana Szembeka i francuskiego posła Marona do kościoła trynitarzy w Warszawie. Por. Jakub Sito, *Wielkie warsztaty rzeźbiarskie Warszawy doby saskiej. Modele kariery, formacja artystyczna, organizacja produkcji* (Warszawa: Muzeum Pałacu Jana III w Wilanowie, 2013), 96–97.

¹⁵ Karol Guttmejer, „Głos w dyskusji. Bay czy Chiaveri? Kto zaprojektował kościół wizytek w Warszawie?”, *Rocznik Warszawski* 33 (2005): 204–205; „Historia parafii”, Parafia w Babicach, dostęp 28.01.2026, <https://www.parafiawbabicach.pl/historia-parafii-w-kaskach>.

¹⁶ Kacper Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6 (Lipsk: Breitkopf i Haertel, 1841), 69–70.

¹⁷ Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, 69–70.

¹⁸ *Żyje Jezus. Księga Konwentualna Zakonnice Nawiedzenia Panny Marii w Lublinie, Roku Pańskiego 1723 dnia 8 czerwca z dawnego zacząta wpisuje się Fundacya. Opisanie Fundacy i naszey Lubelskiej*, Biblioteka PAN w Krakowie, sygn. 2356 I; za: Majewski, „Kościół i klasztor PP Wizytek w Lublinie”, 60.

Jana Tarły (il. 3)¹⁹. Zanim powstały murowane budynki kościoła i klasztoru, wizytki wybudowały na placu przeznaczonym pod zakon (1725)²⁰ drewniany klasztor z kaplicą, który spłonął w 1732 roku²¹.

Maria Aniela Tarłówna rozpoczęła przygotowania klasztornej fabryki, które przeżyła jej śmierć w 1728 roku. Jej miejsce zajęła Katarzyna Kolumba Tarłówna, która okazała się bardzo sprawną przełożoną zakonu. Około 1730 roku teren klasztoru został otoczony murem. Tarłówna kazała wybudować obok drewnianego klasztoru murowany lamus dla przechowywania należących do zakonnic cennych przedmiotów (il. 4). Jest to jedyny budynek z zespołu klasztorowego, na którym zachowała się artykulacja w postaci pilastrów w porządku tokańskim, z profilowanym wyłamanym belkowaniem oraz z barokowym szczytem (il. 5). Po pożarze drewnianych budynków (1732) lamus stał się dla sióstr klasztorem i kaplicą.

W 1731 roku rozpoczęto budowę murowanego klasztoru. Wspominają o tym źródła: „W roku 1731 rozpoczęto pierwszą linię klasztoru murować do czego architekt był zgodzony do dozoru budowy i zrobienia planu tejże za 40 czerwonych złotych rocznie”²². Hipotetycznie projekt klasztoru i kościoła łączony jest z architektem Carlo Bayem, który zaprojektował dla Marianny z Lubomirskich i jej męża Pawła Karola Sanguszków kościół kapucynów w Lublinie. Budowniczym tego kościoła i twórcą rzeźb na fasadzie świątyni był bratanek Carla, Giovanni Bay²³. Potwierdzony źródłowo jest również udział Carla Baya w przebudowie około 1732 roku pałacu Jana Tarły w Lublinie²⁴. Ponadto Carlo Bay był projektantem kościoła w Babicach (1728) w dobrach Jana Sebastiana i Ewy Szembeków.

Projekt klasztoru wzorowano na planach zgodnych z regułą przyjętą we Francji i opisywanych w „Coutûmier”²⁵. Jest to zbiór przepisów i reguł obowiązujących w zgromadzeniu,

¹⁹ Kościół Nawiedzenia NMP z klasztorem pp Wizytek. Spuścizna ks. Jana Ambrożego Wadowskiego 1909, Biblioteka PAN w Krakowie, sygn. 2356 II, s. 11–12v; Majewski, „Kościół i klasztor PP Wizytek w Lublinie”, 61.

²⁰ Klasztor z ogrodami zajmował powierzchnię 5 mórg i 111 prętów. Za: „Dzieło [...] oświatowo imuszczenia przynależa [...] k monasterium dziewięciu wizytek w g. Lublin”, Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego, Archiwum Główne Akt Dawnych, sygn. 891, s. 119, dostęp 20.01.2026, <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/17738098>.

²¹ W pożarze zginęło 5 sióstr i 17 osób świeckich. Por. Majewski, „Kościół i klasztor PP Wizytek w Lublinie”, 63.

²² Kościół Nawiedzenia NMP z klasztorem pp Wizytek, sygn. 2356, s. 15.; Majewski, „Kościół i klasztor PP Wizytek w Lublinie”, 62.

²³ Irena Rolska, „Panegiryk pogrzebowy Marianny z Lubomirskich Sanguszkowej jako źródło do dziejów fundacji artystycznych w XVIII wieku”, *Roczniki Humanistyczne* 58, z. 4 (2010): 161–169.

²⁴ Majewski, „Kościół i klasztor PP Wizytek w Lublinie”, 74, przypis 64. W 1732 roku Jan Tarło wraz z żoną Elżbietą Branicką współfinansował budowę kościoła misjonarzy w Lublinie.

²⁵ Majewski, „Kościół i klasztor PP Wizytek w Lublinie”, 62.

w tym zwyczajów i obyczajów, a także instrukcji budowlanych odnoszących się również do wystroju wnętrza. Specyfika zakonu klauzurowego determinowała funkcjonalność budynków. Budowa zakonna miała zapewniać ścisłe oddzielenie strefy dostępnej dla osób z zewnątrz (kościół, rozmównica) od strefy klauzurowej (mieszkania siostr, ogród klauzurowy). Lecz trzeba tu od razu zaznaczyć, że plan nowego lubelskiego założenia klasztornego został zmodyfikowany przez nieznanego architekta.

Zespół wizytkowski budowany był etapami. Przed 1734 rokiem obok lamusa stanęła część zachodnia podpiwniczonego piętrowego klasztoru, skrzydła ujętego oficynami. Następnie powstał łącznik – galeria między lamusem a skrzydłem zachodnim²⁶. Karol Majewski, badacz architektury i monografista zespołu wizytkowskiego w Lublinie, podkreśla, że klasztor i kościół, mimo iż budowano go etapami przez ponad dwadzieścia lat, wznoszono konsekwentnie według projektu z 1731 roku. Niewątpliwie projekt lubelski nie tylko realizował wzór z „Coutûmier”, lecz także go wzbogacał. Od francuskich rozwiązań różni go barokowa kompozycja osiowego podporządkowania jednonawowego kościoła wtopionego w bryłę w północnym skrzydle klasztornym.

Budynek klasztorny założony na planie kwadratu o wymiarach 67 na 67 metrów ma trzy regularnie rozmieszczone dziedzińce (we wzorze z „Coutûmier” – pięć, warszawski i krakowski klasztor mają po jednym dziedzińcu). Największy był prostokątny dziedziniec siostr – *coitre de Soeurs* (19 x 33 m) z dwukondygnacyjną arkadową galerią. Drugi mniejszy kwadratowy usytuowano przy kaplicy siostr (12 x 12 m), najmniejszy gospodarczy, *cour de provisions* (7 x 11 m) był między kaplicą a kościołem.

Skrzydło wschodnie klasztoru ujmowały dwa zaokrąglone narożne ryzality. Podobne było skrzydło zachodnie połączone galerią z lamusem. Skrzydło zachodnie na piętrze przeznaczone było dla panien świeckich z pensji. Były to trzy sale sypialne z obszerną kaplicą i pięcioma klasami. Na parterze budynku umieszczone były: zakrystia, kapitułarz, biblioteka, duży refektarz, rozmównica i pomieszczenia gospodarcze. Piętro zajmowały cele mieszkalne, infirmeria, cela przełożonej oraz pokoje nowicjuszek. Dwukondygnacyjny budynek klasztorny w większości sklepiony był krzyżowo lub kolebkowo z lunetami, ogrzewany piecami²⁷.

Zgodnie z zasadą zapisaną w „Coutûmier”²⁸, nad celami należało umieszczać wezwania świętych wraz z wyszczególnieniem cnót, których wzorem był dany patron. Każde pomieszczenie w klasztorze poświęcone było Najświętszej Maryi Pannie lub wybranemu

²⁶ Kościół Nawiedzenia NMP z klasztorem pp Wizytek, sygn. 2356, s. 15.

²⁷ „Dzieło [...]”, 118.

²⁸ „Niech żyje Jezus. Kutumiarz i direktorium dla siostr zakonnic Nawiedzenia Nayswiętszey Panny. Z francuskiego na Polski język przetłómaczony, przez Siostry tegoż Zakonu i do druku podany roku 1682 w Warszawie, Wilno 1826”, Polona, dostęp 3.01.2025, <https://polona.pl/item-view/c6fe3865-2c1a-484e-ac6e-ecc3b4503ald?page=0>.

świętemu. Nie tylko nad celami, lecz także nad wejściami do innych pomieszczeń znajdowały się napisy zawierające wezwania świętych oraz sentencje podkreślające cnoty ich patronów²⁹. W 1865 w 28 skromnie wyposażonych celach znajdowały się obrazy świętych: Antoniego, Urszuli, Stanisława, Gertrudy, Ksawerego, Augustyna, Stanisława Kostki, Dominika, Sebastiana, Alojzego, Józefa, Wojciecha, Jana, Katarzyny, Franciszka Serafickiego, Rozalii, Matyldy, Anny, Łukasza, Kunegundy, Tomasza, Cecylii, Agnieszki. W „Zgromadzeniu czyli pracowni” był duży obraz św. Łukasza, drugi też duży, św. Kunegundy oraz mniejsze Nawiedzenia NMP i Matki Boskiej. W pokoju przełożonej znajdował się „średni” obraz św. Tomasza oraz portret fundatora Stanisława Chomentowskiego. W refektarzu wisiały dwa obrazy: św. Kunegundy i Matki Bożej. W pensjonacie panien inwentaryzatorzy spisali obrazy: św. Cecylii i św. Agnieszki oraz Matki Boskiej Częstochowskiej i Anioła Stróża³⁰.

Klasztor wypełniały liczne cytaty ze Starego i Nowego Testamentu, a także sentencje świętych, przeznaczone – jak zapisano – „dla włożenia onych w officyjach i na inszych mieyscach w klasztorze”. Miały one być umieszczane wokół ścian w pomieszczeniach wspólnych: „gdzie komunikują”, „nad kratą, gdzie śluby czynią”, w izbach chorych, w kaplicach (nad drzwiami i wewnątrz chórów), w zakrystii zakonnice, w kapitulniku, nad drzwiami do refektarza i wokół jego ścian, a także w samym refektarzu – nad miejscem przełożonej³¹, asystentki³² oraz nad krucyfiksem³³. Sentencje znajdowały się również w nowicjacie, przy kratkach oddzielających zakonnice od świeckich, w celach, na krużgankach i schodach³⁴. W lubelskim budynku poklasztornym na korytarzach zachowały się ich fragmenty (il. 6–7).

W „Coutûmier” przy opisie każdego pomieszczenia podano od kilku do kilkunastu przykładowych sentencji, które należało umieścić w określonych przestrzeniach kościoła i klasztoru³⁵. Towarzystwo im malowane przedstawienia, których nieliczne ślady widać na ścianach. Przy wyjściu z krypty zachowały się różne malowane sceny (il. 8–9), przedstawiające m.in. wskreszenie Łazarza (il. 10), a na schodach: Chrystusa z Marią i Martą z Betanii (il. 11) i scenę „Noli me tangere” z Chrystusem Zmartwychwstałym i Marią Magdaleną (il. 12) oraz niewiernego św. Tomasza z Chrystusem zmartwychwstałym

²⁹ Zob. Aneks.

³⁰ „Dzieło [...]”, 103–108.

³¹ Pod którego cieniem pragnęłam siedzieć i siedziałam, a owoc jego słodną w uścich moich (Cant.). (Pnp 2, 3).

³² Błogosławieni, którzy na wieczerzę wesela Barankowego wezwani są (Apoc.) (Ap 19, 9).

³³ Będę nasycony, gdy oglądam chwałę Twoją (Psalm) (Ps 17, 15).

³⁴ W pomieszczeniach klasztornych „gdzie umywają ręce”, w kuchni, westiariach, w „szatnej izbie”, „u furty wkoło”. Por. „Niech żyje Jezus”, 306–344.

³⁵ „Niech żyje Jezus”, 306–344.

(il. 13). Zachowane rezurekcyjne sceny były zapewne związane z motywami pasywnymi znajdującymi się w krypcie lub prawdopodobnie w zejściu do krypty.

16 września 1748 roku Andrzej Stanisław Kostka Załuski, biskup krakowski, zezwolił na budowę kościoła. Podczas prac konserwatorskich został odnaleziony kamień węgielny pod budowę kościoła. Według źródłowego opisu, tak wyglądała ta uroczystość:

Roku 1748, dnia 16 IX, w kościele naszym tutejszym [...] na ten akt obiciem piramidami w kwiaty ozdobnemi adorowanym, uprawiła się solenna ceremonia założenia pryncypalnego kamienia, który za konsensem wzwyż wyrażonym od słowa do słowa Jaśnie Oświeconego Książęca Jmci Pasterza naszego benedyktował i zakładał Wielmożny Najprzewielebniejszy JM Książdz Aleksander Trembński, Kanonik proboszcz, Oficjał katedralny, chełmski lubelski archidiacon nasz Ojciec duchowy przy asystencji licznej duchowieństwa tak świeckiego jako i duchownego Zakonów Ichmościów Księży Dominikanów, Franciszkanów, Bernardynów, Karmelitów, Reformatów, Jezuitów i innych, osobiłej też Ichmościów Księży Congregationis Missionum, którzy z pomocą Ichmościów Księży Świeckich dobieranemi pięknie głosami wszystkie antyfony, psalmy wdzięczną śpiewali melodią przy znacznej dystygnowanych gości frekwencji mianowicie JMCi Pani ze Szembeków Trembińskiej Postoliny Krasnostawskiej deputowanej do Trybunału koronnego, która i miejsce fundatorskie zastępowała i kamień w processyi sama przy pomocy JWP Dunina Karwickiego Regenta Koronnego Kancelarii mniejszej niosła, wszyscy zaś asystując z gości znaczniejszych wrzucali w kamień fundamentalny po kilka czerwonych złotych, w którym też duże srebrne Numizma inkludowane po jednej stronie Zwiastowania N Panny Marii Tajemnice, podrugiej Najść. Serca Jezusowego wyrażenie reprezentujące jako te, pod którymi tytułami ten Kościół założony. Blacha z metalu wyrażająca roki i dzień i psoby J X dza Biskupa, Fundatorów, Prałata, benedyktującego kamień ten pokrywała [...] ³⁶.

Jednonawowy kościół kryty blachą miedzianą został zaprojektowany pośrodku północnego skrzydła klasztoru (il. 14). Założony na planie wydłużonego prostokąta, z węższym, zakończonym prosto kwadratowym prezbiterium z zaokrąglonymi narożami. Od strony wejścia do kościoła wznosił się murowany chór. Posadzka kościoła wyłożona była marmurem. We wnętrzu oprócz ambony i dwóch konfesjonałów stały proste ławki. Po bokach prezbiterium wznosiły się dwie dwukondygnacyjne kaplice chórowe. Mniejsza po stronie zachodniej, większa po stronie wschodniej prezbiterium, po stronie wschodniej była zakrystia. W większej znajdowały się zakonne stalle ze złożonymi ozdobami oraz malowanymi scenami z życia św. Joanny Franciszki Frémyot de Chantal³⁷.

³⁶ Karol Majewski, *Zespół powizytkowski pod wezwaniem Zwiastowania NMP i Najśw. Serca Jezusa, ul. Pstrowskiego 12 (d. Wizytkowska, potem Szpitalna)*, mps sygn. 1225/I, aneks I, s. 68–70 (WUOZ w Lublinie, 1977).

³⁷ „Dzieło [...]”, 110.

Dwukondygnacyjna fasada kościoła, zwieńczona trójkątnym szczytem jest nieznacznie wysunięta przed skrzydło. Z tyłu kościoła, od południa była sygnaturka³⁸. Obecny fronton kościoła w zredukowanej formie nawiązuje do fasady kościoła wizytek w Krakowie, jak i do fasady kościoła kapucynów w Lublinie³⁹. Przed fasadą kościoła wznosiła się barokowa brama z dwiema, nakrytymi hełmami, wieżyczkami.

W 1751 roku, w roku beatyfikacji założycielki zakonu wizytek Joanny Franciszki Frémoty de Chantal w kościele przygotowano sześć ołtarzy, których nastawy były malowane na ścianie⁴⁰: „Byłyśmy zobowiązane [wystawić – I.R.] w naszym kościele na Beatyfikację naszej przewielebnej Matki sześć ołtarzy bocznych, nie rzeźbionych, ale malowanych, bardzo dobrego smaku w swej prostocie”⁴¹. Zgodnie z barokową tradycją podczas uroczystości fasada kościoła była iluminowana. Przed kościołem wzniesiono wielką drewnianą bramę z galeriami dla muzyków. Bramę ozdabiał herb króla Polski Augusta III oraz herby Polski, Francji i Litwy oraz herb założycielki zakonu i fundatorów. Uroczystość uświetniał pokaz fajerwerków⁴².

Konsekracja kościoła nastąpiła dopiero 24 września 1752 roku. Aktu poświęcenia dokonał biskup chełmski Józef Eustachy Szembek (1697–1759), człowiek o wielkim nabożeństwie do Joanny de Chantal i stryjeczny brat fundatora, Jana Szembeka. Kościół otrzymał podwójne wezwanie Najświętszego Serca Jezusa i Zwiastowania NMP. We wnętrzu stało siedem barokowych ołtarzy „gustownej snycerskiej roboty z ozdobami złożonymi”⁴³, a ich wezwania nawiązywały do programu ideowego zakonu. Ołtarz główny był pod wezwaniem Zwiastowania Najświętszej Marii Panny, boczne były poświęcone: Najświętszemu Sercu Pana Jezusa, św. Józefowi, św. Joannie Franciszce de Chantal, św. Franciszkowi Salezemu, św. Augustynowi oraz kolejny ołtarz z obrazami św. Wincentego à Paulo i Wniebowzięcia NMP⁴⁴.

Były to barokowe ołtarze, a jedyny ślad po nich odnajdziemy na portrecie biskupa Józefa Eustachego Szembeka, pochodzącym z kościoła wizytek w Lublinie (il. 15). Na obrazie znajduje się napis:

³⁸ Według protokołu z inwentaryzacji z 1885 roku z przodu kościoła, zapewne po przebudowie na cerkiew znajdowała się wieża z dwoma dzwonami. Por. „Dzieło [...]”, 110.

³⁹ Zrekonstruowaną fasadę w obu kondygnacjach ujmują pilastry. Zachowało się sklepienie żagłowe z fasetami.

⁴⁰ Majewski, „Kościół i klasztor PP Wizytek w Lublinie”, 63.

⁴¹ Kościół Nawiedzenia NMP z klasztorem pp Wizytek, sygn. 2356, s. 20–22; Majewski, „Kościół i klasztor PP Wizytek w Lublinie”, 63.

⁴² Majewski, „Kościół i klasztor PP Wizytek w Lublinie”, 63.

⁴³ „Dzieło [...]”, 110.

⁴⁴ „Dzieło [...]”, 110.

Ofiaruje się Portret J.W. IMci Xiedza Józefa Eustachego Szembeka/ Biskupa naten czas Chełmskiego/ Błogosławioney Franciszki Fremion Fundatorki y pierwszej Matki/ S. Franciszka Salezego Duchowey Córki/ od O.s. Benedykta XIV wpoczet Błogosławionych zapisaney/ Ogłoszyciel, Kościoła Tego konsekратор, pobożności/pracy sławiciel, życie te doczesne z J.O. Domu zaczął/ roku 1697/ skończył w żarliwości y pobożności/ Biskupiey w Roku 1759 dnia 1 miesiąca kwietnia o westchnienie wasze do Boga prosi w Pułtusku.

Obraz jest interesujący jeszcze z innego powodu, bowiem wokół portretu namalowane zostały cztery sceny rozgrywające się we wnętrzu kościoła wizytek. Pierwsza scena u dołu obrazu, po jego prawej stronie, przedstawia biskupa Józefa Eustachego Szembeka, który w asyście księży konsekruje nową świątynię, namaszcza krzyżem ściany w miejscu zacheuszek (il. 16). Druga scena po prawej stronie obrazu, u góry, ukazuje poświęcenie ołtarza. W ołtarzu zarysowuje się postać zakonnic (il. 17). Jest to zapewne obraz ufundowany przez wizytki w 1751 roku, który tak jest opisywany w kronice klasztornej: „wielki obraz naszej Przewielebnej Matki [Joanny Franciszki de Chantal – I.R.] w promieniach złotych i diamentowych był umieszczony na wielkim ołtarzu nad wstęgą welurową karmazynową z galonami i frędzlami złotymi”⁴⁵. W trzeciej scenie biskup błogosławi zgromadzone za kratą siostry wizytki (il. 18). Czwarta scena przedstawia klęczącą przed ołtarzem i przed biskupem kobietę z dwoma dziewczynkami (il. 19). Może to być scena związana z jedną z fundatorek oraz z jej córkami. Stanisław Chomentowski (zm. 1728) i Dorota z Tarłów, nie mieli potomstwa. Anna Rupniewska w swoim pamiętniku napisała, że Jan Sebastian Szembek (zm. 1731) i jego żona Ewa z Leszczyńskich byli rodzicami trzech córek. Urszula (1718–1775) w 1733 roku wstąpiła do benedyktynek sakramentek w Warszawie pod imieniem zakonnym Cecylia od Jezusa. Jeszcze przed jej urodzeniem Szembekowie ofiarowali ją Bogu. Druga córka Teresa – „I tę córkę gotowi [Szembekowie – I.R.] byli oddać Bogu na służbę”, zmarła tego samego roku, w którym się urodziła (1720). Pochowali ją Szembekowie ubraną w habit w krypcie kościoła św. Marcina w Krakowie⁴⁶. Trzecia córka Bihilda (1723–1747), żona Jerzego Augusta Wandalina Mniszcha, zmarła młodo. Z trzech córek Szembeków w chwili konsekracji kościoła żyła jedynie sakramentka, Urszula. Być może zatem kobieta na obrazie to Ewa Szembekowa ofiarująca Bogu swe córki. Ona przez siostry nazywana była „naszą Fundatorką”, która w 1752 roku sfinalizowała budowę kościoła i klasztoru wizytek w Lublinie⁴⁷.

Ostatnim elementem zespołu klasztornego jest późnobarokowa kapliczka, niegdyś stojąca za klasztornym murem, a wzniesiona w 1767 roku, z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego. Prawdopodobnie została zaprojektowana przez Pawła Antoniego Fontanę (il. 20).

⁴⁵ „Dzieło [...]”, 63.

⁴⁶ „Zaczynamy fabrykę”.

⁴⁷ Fajęcki, „Wizytki w Polsce”, 351.

Przez ponad sto lat wizytki przebywały w budynkach lubelskiego klasztoru, prowadząc życie skupione na kontemplacji i ukryciu. W tym czasie pielęgnowały duchowość zgromadzenia, opartą na pokorze wobec Boga, prostocie oraz łagodności wobec bliźnich. Zespół klasztorny wizytek z ogrodami obejmował obszar około sześciu hektarów.

Zespół klasztorny w Lublinie był największym budynkiem w mieście. Od 1810 roku klasztor został częściowo zajęty przez wojsko. Po przejęciu klasztoru rozpoczęło się przekształcanie budynków na szpital, kościół został zamieniony na cerkiew, dewastacji uległ również klasztorny ogród. Siostry zostały zmuszone do opuszczenia swojej siedziby i przeniosły się do klasztoru brygidek, zabierając ze sobą ołtarze oraz obrazy. W murach klasztoru brygidek przebywały aż do kasaty zgromadzenia przez władze carskie w 1882 roku. Po jego rozwiązaniu zostały zmuszone do opuszczenia Lublina.

BIBLIOGRAFIA

- Borkowska Małgorzata. *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*. T. 2: *Polska Centralna i Południowa*. Warszawa: DiG, 2005.
- „Dzieło [...] odnosительно imuszczenia prinadleža [...] k monastyriu diewic wizytok w g. Lublin”. Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego. Archiwum Główne Akt Dawnych, sygn. 891. Dostęp 20.01.2026. <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/17738098>.
- Fabiani, Bożena. „Warszawska pensja panien wizytek w latach 1655–1680”. W: *Warszawa XVI–XVII wieku*, red. Alina Wawrzyńczyk i Andrzej Sołtan, 171–198. Seria: Studia Warszawskie, t. 24, nr 2. Warszawa: PWN, 1977.
- Fajęcki, A. „Wizytki w Polsce”. W: *Podręczna encyklopedia kościelna*. T. 41–42, 350–351. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha, 1914.
- Guttmejer, Karol. „Głos w dyskusji. Bay czy Chiaveri? Kto zaprojektował kościół wizytek w Warszawie?”. *Rocznik Warszawski* 33 (2005): 201–209.
- „Historia parafii”. Parafia w Babicach. Dostęp 28.01.2026. <https://www.parafiawbabicach.pl/historia-parafii-w-kaskach>.
- Kościół Nawiedzenia NMP z klasztorem pp Wizytek. Spuścizna ks. Jana Ambrożego Wadowskiego, 1909. Biblioteka PAN w Krakowie, sygn. 2356 II.
- Litak, Stanisław. „Francuski nurt w wychowaniu i szkolnictwie w Polsce w XVII i XVIII wieku”. W: *Ecclesia Posnaniensis. Opuscula Mariano Banaszak Septuagenario Dedicata*, red. Feliks Lenort i Konrad Lutyński, 139–148. Poznań: UAM WT, 1998.
- Majewski, Karol. „Kościół i klasztor PP Wizytek w Lublinie”. W: *W kręgu badań nad sztuką polską. Studia z historii sztuki i kultury*, red. Karol Majewski, 59–76. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1983.
- Majewski, Karol. *Zespół powizytkowski pod wezwaniem Zwiastowania NMP i Najść. Serca Jezusa, ul. Pstrowskiego 12 (d. Wizytkowska, potem Szpitalna)*. Mps sygn. 1225/I. WUOZ w Lublinie, 1977.
- „Niech żyje Jezus. Kutumiarz i direktorium dla siostr zakonnic Nawiedzenia Najswiętszej Panny. Z francuskiego na Polski język przetłómaczony, przez Siostry tegoż Zakonu i do druku podany roku 1682 w Warszawie. Wilno 1826”. Dostęp 3.01.2025. <https://polona.pl/item-view/c6fe3865-2c1a-484e-ac6e-ecc3b4503a1d?page=0>.

Niesiecki, Kacper. *Herbarz polski*. T. 3. Lipsk: Breitkopf i Haertel, 1839,

Niesiecki, Kacper. *Herbarz polski*. T. 6. Lipsk: Breitkopf i Haertel, 1841.

Niesiecki, Kacper. *Herbarz polski*. T. 9. Lipsk: Breitkopf i Haertel, 1842.

Rolska, Irena. „Panegiryk pogrzebowy Marianny z Lubomirskich Sanguszkowej jako źródło do dziejów fundacji artystycznych w XVIII wieku”. *Roczniki Humanistyczne* 58, z. 4 (2010): 161–169.

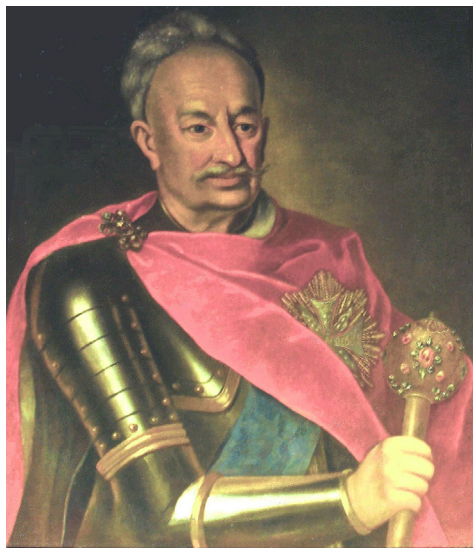
Sito, Jakub. *Wielkie warsztaty rzeźbiarskie Warszawy doby saskiej. Modele kariery, formacja artystyczna, organizacja produkcji*. Warszawa: Muzeum Pałacu Jana III w Wilanowie, 2013.

„Zaczynamy fabrykę”. Karmelitanki Bose. Kraków-Wesoła. Dostęp 20.10.2025. <https://karmelitankibose.krakow.pl/cz-7-13-zaczynamy-fabryke>.

Zbudniewek, Janusz. „Geneza i okoliczności koronacji obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej”. *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura* 17 (2018): 17–48.

Żyje Jezus. Księga Konwentualna Zakonnice Nawiedzenia Panny Marii w Lublinie, Roku Pańskiego 1723 dnia 8 czerwca z dawnego zaczęta wpisuje się Fundacya. Opisanie Fundacy i naszej Lubelskiej. Biblioteka PAN w Krakowie, sygn. 2356 I.

ILUSTRACJE

Il. 1. Portret Stanisława Chomentowskiego (1673–1728), ok. 1728, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, fot. Maciej Szczepańczyk. WikimediaCommons. Dostęp 15.12.2025. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stanisław_C5%82aw_Chom%C4%99towski.JPG

Il. 2. Ádám Mányoki, Portret Jana Sebastiana Szembeka (1672–1731), 1712–1750, Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, fot. Maciej Szczepańczyk. WikimediaCommons. Dostęp 15.12.2025. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_Sebastian_Szembek.PNG

Il. 3. Augustyn Mirys, *Portret Jana Tarty* (1683–1750), ok. 1740, Muzeum Diecezjalne w Sandomierzu, fot. Maciej Szczepańczyk.

WikimediaCommons. Dostęp 15.12.2025.

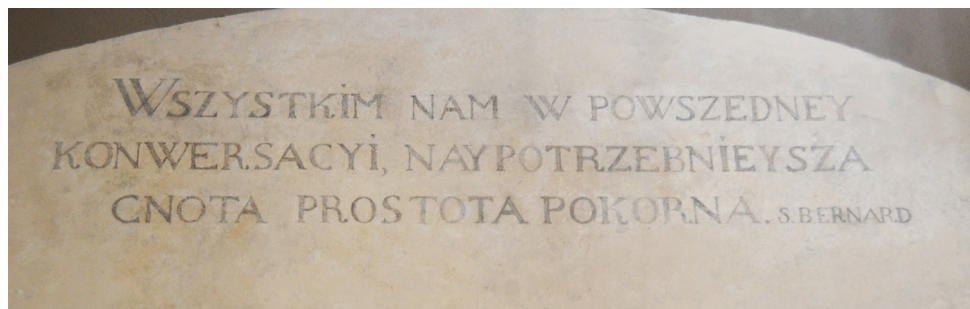
[https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Tarty_\(1684%E2%80%931750\)#/media/Plik:Jan_Tarty.PNG](https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Tarty_(1684%E2%80%931750)#/media/Plik:Jan_Tarty.PNG)

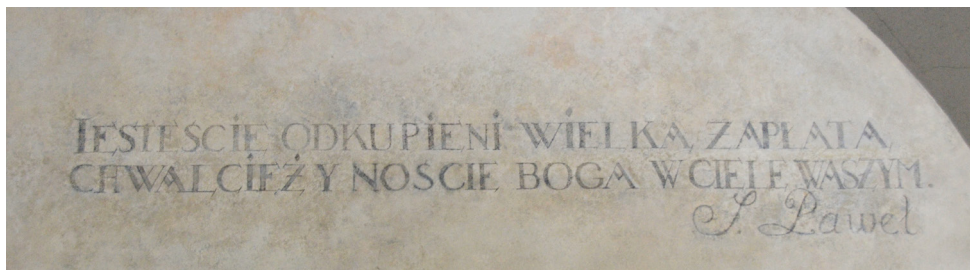
Il. 4. Lamus w zespole powiatowym, fot. Tomasz Rolski

Il. 5. Boczna ściana lamusa w zespole powizytkowskim, fot. Tomasz Rolski

Il. 6. Sentencja z klasztorного ganku, fot. Tomasz Rolski

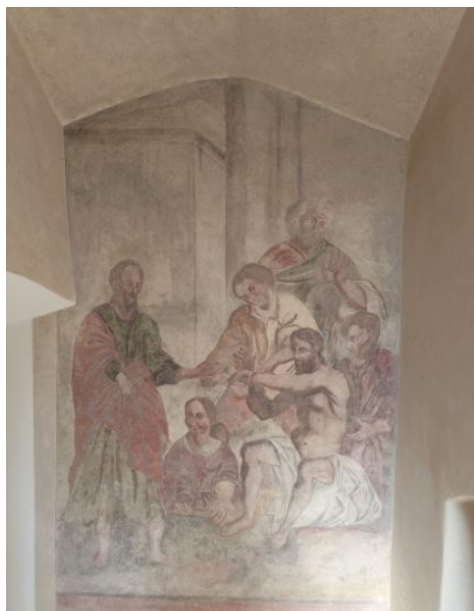
Il. 7. Sentencja z klasztorного ganku, fot. Tomasz Rolski

Il. 8. Wyjście z krypty kościoła, fot. Hubert Mącik

Il. 9. Wyjście z krypty kościoła, fot. Hubert Mącik

Il. 10. Wyjście z krypty kościoła, Wskrzeszenie Łazarza, fot. Hubert Mącik

Il. 11. Wyjście z krypty kościoła, Chrystus z Marią i Martą z Betanii, fot. Hubert Mącik

Il. 12. Wyjście z krypty kościoła, scena „Noli me tangere”, fot. Hubert Mącik

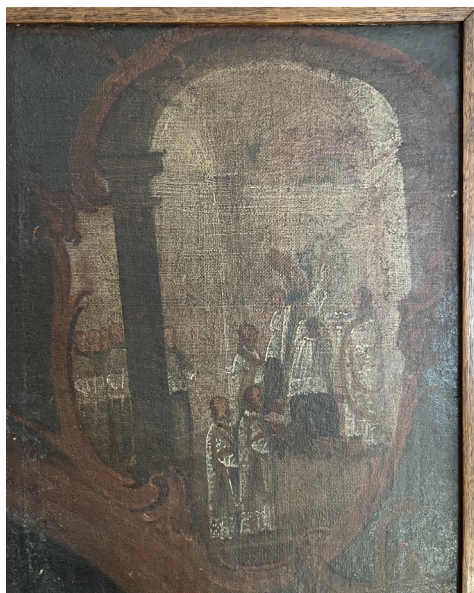
Il. 13. Wyjście z krypty kościoła, Niewierny św. Tomasz i Chrystus zmartwychwstały,
fot. Hubert Mącik

Il. 14. Fasada kościoła powizytkowskiego w Lublinie, stan obecny, fot. Tomasz Rolski

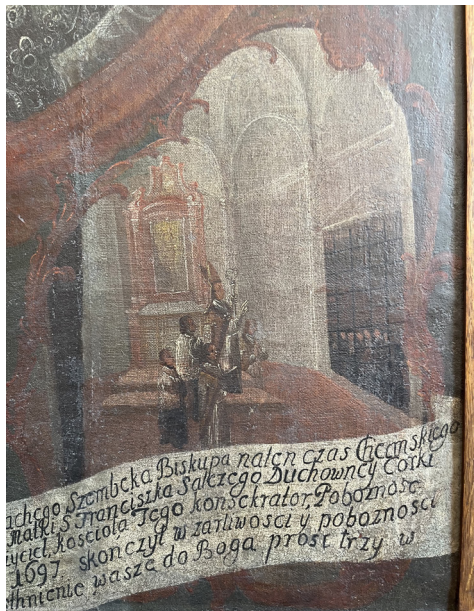
Il. 15. Portret biskupa Józefa Eustachego Szembeka († 1758), Lublin, kościół pw. św. Ducha, fot. Tomasz Rolski

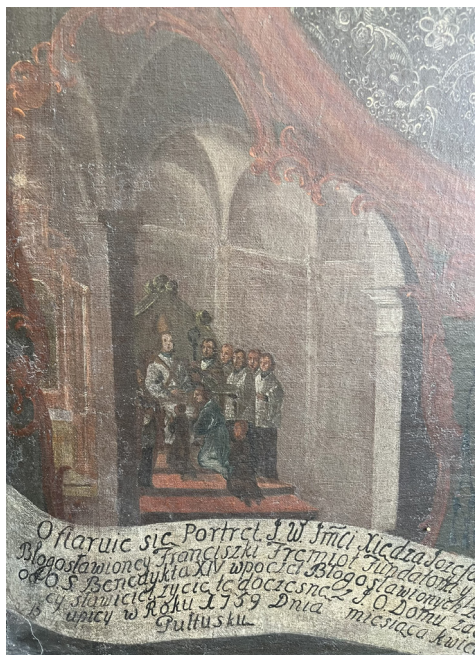
Il. 16. Fragment portretu biskupa Józefa Eustachego Szembeka ze sceną konsekracji kościoła wizytek, fot. Tomasz Rolski

Il. 17. Fragment portretu biskupa Józefa Eustachego Szembeka, ze sceną konsekracji ołtarza św. Joanny de Chantal, fot. Tomasz Rolski

Il. 18. Fragment portretu biskupa Józefa Eustachego Szembeka ze sceną błogosławieństwa wizytek przez biskupa, fot. Tomasz Rolski

Il. 19. Fragment portretu biskupa Józefa Eustachego Szembeka, z rodziną fundatorki u stóp ołtarza, fot. Tomasz Rolski

Il. 20. Kaplica Chrystusa Frasobliwego przed dawnym kościołem wizytek, fot. Tomasz Rolski

ANEKS⁴⁸

Święci, którym są oddane Oficyny i Cele, na drzwiach na których są napisane wielkimi literami ich imiona tym sposobem.

Chór. Oddany Najświętszej Pannie i świętemu Józefowi.
Refektarz. Oddany świętemu Bernardowi. Cnota umiarkowania.
Gabinet Refektarski. Oddany świętemu Mikołajowi z Tolentynu. Skromność i milczenie.
Nowicjat. Oddany Najświętszy Pannie. Posłuszeństwo proste.
Izba zgromadzenia. Oddanie świętemu Augustynowi. Łaskawość serdeczna.
Infirmaryja. Oddana naszemu świętemu Fundatorowi.
Miejsce grobu Sióstr. Oddane Najświętszej Pannie.
Kuchnia. Oddanie świętej Marcie. Zebranie wewnętrzne.
Miejsce, gdzie pisał. Oddane świętej Magdalenie. Zebranie zewnętrzne.
Mała Infirmaryja. Oddana świętemu Rochowi. Miłość bliźniemu.
Apteka. Oddana świętemu Anzelmowi. Poddanie rozumu.
Koło. Oddanie świętej Franciszce. Dyskrecja i łaskawość.
Krata. Oddana błogosławionemu Alojzemu. Dyskrecja i skromność.
Spizarnia. Oddana Błogosławionej Siostrze Maryi Incarnationis. Pokora i Ochędstwo.
Piekarnia. Oddana świętej Genowefie. Czystość serca.
Miejsce kędy chusty piorą. Oddane świętemu Wawrzyńcowi. Miłość do cierpienia.
Ekonomija. Oddana świętej Marcie. Zapł miłości Bożej.
Ganki. Oddanie świętej Aldegondzie. Mężność.
Spowiednice. Oddanie świętemu Piotrowi. Pokorna spowiedź.

Na celach tak piszą:

Święty Karol Boromeus. Pokora serdeczna.
Święty Jan Ewangelista. Wierność ku Bogu.
Święty Augustyn. Ufność w Bogu.
Święta Magdalena. Wytrwanie w dobrym.
Święty Alexy. Miłość upokorzenia.
Święty Franciszek Seraficki. Ubóstwo duchowe.
Święty Ambroży. Uprzejmność.
Święty Hieronim. Umartwienie.
Święty Franciszek de Paula. Pokora serca.
Święta Klara Dziewica. Święte ubóstwo.
Święta Katarzyna Dziewica i Męczennica. Mężność.
Święta Anna. Miłość Boża.
Święty Ludwik. Bojaźń Boża.
Święty Ignacy Loyola. Obserwacja reguły.
Święta Małgorzata. Cierpliwość.
Święta Teresa. Miłość do cierpienia.

⁴⁸ „Niech żyje Jezus”, 305.

Święta Genowefa Dziewica. Obojętność święta.
Nasz Święty Fundator. Zgadanie się z wolą bliźniego.
Święty Bernard Opat. Umartwianie zmysłów.
Święta Katarzyna Sienieńska. Trwałość w dobrym.
Święty Jędrzej. Miłość do Krzyża.
Święty Jan Chrzciel. Wzgarda świata.
Święty Michał Anioł. Obecność Boska.
Święty Antoni Opat. Dyskrecja.
Święty Józef. Proste posłuszeństwo.
Święta Jagniszka Dziewica. Skromność.
Święty Franciszek Xawery. Zwycięstwo samej siebie.
Święta Barbara Dziewica i Męczennica. Prostość serca.
Święty Dionizy Areopagita. Miłość modlitwy.
Święty Hilarius Opat. Spokojność.
Święty Bazyli Wielki. Przyjemność.
Święta Klara de Monte Falco. Spokojność ducha.
Święty Jan Chryzostom. Poddanie rozumu.
Święty Benedykt Opat. Posłuszeństwo.
Święty Dominik. Czystość serca.
Święty Tomasz z Aquinu. Pokora.